

Demens og Jura

Fredericia Kommune

demens
TEAMET

**Fredericia
Kommune**

Selvbestemmelse

Mennesker med en demenssygdom har som borgere i et demokratisk samfund ret til selv at bestemme og til at varetage egne økonomiske og personlige forhold fuldstændig som andre borgere.

Udviklingen af en demenssygdom vil på et tidspunkt i forløbet påvirke personens handleevne, og mange ender med at miste handleevnen helt. Tabet af handleevnen bevirker, at personen med demens ikke længere kan træffe juridisk gyldige beslutninger eller indgå juridisk gyldige retshandler.

Det er vigtigt, at respektere mennesket med demens ret til selvbestemmelse så længe handleevnen er i behold – både vedrørende personlige og økonomiske forhold. Men det er lige så vigtigt, at andre overtager varetagelsen af personens økonomiske og/eller personlige forhold, når personen ikke længere selv kan klare dette. Det kræver enten et lovgrundlag f.eks. værgemålsloven, eller at personen selv har givet en anden person adgang til at varetage ens forhold, f.eks. via en fuldmagt eller fremtidsfuldmagt.

HANDLEEVNE

VED HANDLEEVNE FORSTÅS EVNEN TIL AT VARETAGE EGNE ANLIGGENDER PÅ EN FORNUFTIG MÅDE OG MED DEN FORNØDNE DØMMEKRAFT I SITUATIONEN.

Tabet af handleevne sker ikke fra dag til dag, men typisk over et langt forløb. Demensramte personer kan miste handleevnen hurtigt vedrørende den økonomiske varetagelse, men bevare den langt hen i sygdomsforløbet omkring de personlige forhold eller omvendt. Handleevnen kan også variere gennem sygdomsforløbet med gode perioder uden problemer iblandt andre perioder, hvor der ikke kan overskues, forstå og varetage egne forhold.

Vurdering af en persons handleevne

Vurdering af en dement persons handleevne bør altid være en konkret og aktuel vurdering, da de forskellige demenssygdomme udvikler sig forskelligt, både symptom- og tidsmæssigt. Desuden kan mange andre faktorer spille ind i personens tilstand, f.eks. anden sygdom, manglende væske, træthed eller stress og uro. Når man som fagperson skal vurdere, om personen med demens har handleevne i behold i en given situation, må man forholde sig til personens evne til at forstå, det man forklarer, evnen til selv at drage konklusioner på spørgsmålet/problemstillingen og til selv at overskue eventuelle konsekvenser af de mulige løsninger. Man kan opleve, at demente ikke kan huske, at man har talt sammen om et spørgsmål/problem tidligere, men personen alligevel drager de samme konklusioner som sidst. En del af vurderingen af handleevnen relaterer sig til personens dømmekraft. Også her kan en demenssygdom påvirke personen, til at miste indsigten i sin egen sygdom og dens følger, og dermed har større risiko for at træffe beslutninger, der ikke er til gavn eller måske er direkte skadelige for en selv, f.eks. kan en demensramt person forære alle sine penge bort, så der ikke længere er penge til de faste udgifter, eller vedkommende kan nægte at modtage hjælp, selv om personen i realiteten ikke længere kan klare sig selv.

SAMTYKKE

SOM BORGERE I ET DEMOKRATISK SAMFUND HAR VI SELVBESTEMMELSE VEDRØRENDE VORES ØKONOMISKE OG PERSONLIGE FORHOLD. VI KAN DERMED OGSÅ SELV GIVE SAMTYKKE TIL, AT ANDRE FÅR LOV TIL AT OVERTAGE VARETAGELSEN AF VORES ANLIGGENDER.

Et juridisk gyldigt samtykke kræver, at personen har handleevne i behold på det område, der er tale om. Det vil sige, at personen skal kunne forstå spørgsmålet og kunne overskue, hvad konsekvenserne af et samtykke eller et nej vil være. Vurdering af handleevne er specielt vigtig, når der skal indhentes samtykke fra demente personer, da de både kan sige ja, nej eller forholde sig passivt til et spørgsmål uden egentlig at have forstået, hvad de bliver spurgt om. Men har personen med demens handleevnen i behold skal vedkommendes tilkendegivelse også respekteres uanset

om der er enighed eller ej. Et samtykke kan være skriftligt, mundtligt eller stiltiende.

BISIDDER

DET ER EN GOD IDÉ FOR MENNESKER MED DEMENSSYGDOM AT MEDBRINGE EN BISIDDER, F.EKS. TIL MØDER MED OFFENTLIGE MYNDIGHEDER, VED BESØG HOS LÆGEN, VED KONTAKT TIL HOSPITAL M.V.

En bisidder er en støtteperson, der sammen med demente kan deltage i mødet/samtalen. Personen med demens vælger selv sin bisidder, det kan være en ægtefælle, et familiemedlem, ven/veninde eller en fagperson, som f.eks. en advokat, revisor, fagforeningsrepræsentant eller et medlem fra en frivillig patientorganisation. Personen med demens skal selv betale for bisidderen, hvis der er tale om en fagperson. En bisidder er ikke en beslutningstager, så personen med demens skal stadig selv være i stand til at varetage sine egne forhold, og træffe beslutninger for sig selv for at kunne bruge en bisidder. Nogle kommuner har et korps af frivillige bisiddere, der kan anbefales, hvis personen med demens ikke selv har en. Alzheimerforeningen og Omsorgsorganisationernes Samråd uddanner også frivillige besiddere, der kan bistå demente og deres pårørende.

Fuldmagt

Ved at udstede en fuldmagt kan man give en anden person mulighed for at handle på ens vegne.

Fuldmagter bruges i praksis både vedrørende økonomiske og personlige forhold. Det kan f.eks. handle om at hente en pakke på posthuset, at hæve et fastsat beløb på ens konto i banken, at indhente oplysninger om én hos den praktiserende læge eller på et sygehus.

Fuldmagter kan også bruges til at varetage hele økonomien for et andet menneske, herunder indgå økonomiske aftaler med bank, kreditforeninger mv. De økonomiske fuldmagter er omfattet af lov om aftaler og andre retshandler på formuerettens område. Der er ingen særlovgivning om fuldmagter på det personlige område.

En fuldmagt kan formuleres, så den kun gælder til en enkelt handling, eller så den gælder indtil videre.

Hvem kan udstede en fuldmagt?

Voksne personer med handleevnen i behold kan udstede en gyldig fuldmagt. Det forudsætter, at man kan forstå indholdet i fuldmagten og konsekvenserne af at udstede fuldmagten. Det er den person, der modtager fuldmagten, der er ansvarlig for, at der handles på baggrund af en gyldigt udstedt fuldmagt.

Det er ikke lovlig at presse eller tvinge en person til at udstede en fuldmagt.

Man kan opleve, at f.eks. banker ønsker at få dokumenteret udstederens handleevne ved to vidners underskrift.

Mange banker har i øvrigt deres egne fuldmagtsformularer.

Hvornår ophører en fuldmagt?

Hvis fuldmagten er udstedt til et enkelt hverv, så ophører den, når dette hverv er fuldført. Hvis fuldmagten er udstedt indtil videre, ophører den når udstederen trækker fuldmagten tilbage. Også tilbagetrækning af en fuldmagt kræver, at man har handleevnen i behold.

Herudover ophører en fuldmagt, hvis fuldmagtsgiver kommer under værgemål og bliver frataget den retlige handleevnen, går konkurs eller dør.

Kommer fuldmagtsgiver under værgemål uden at få frataget den retlige handleevne, kan værgeren trække fuldmagten tilbage, hvis den gælder inden for det område, værgeren har fået kompetence til at varetage.

En fuldmagt ophører ikke automatisk, fordi fuldmagtsgiver mister sin handleevne, f.eks. pga. en demenssygdom.

Det er på denne baggrund, at mange pårørende uden problemer kan blive ved med at varetage økonomien for personen med demens.

Ofte har personen med demens i tide oprettet f.eks. en bankfuldmagt til ægtefælle eller andre, og fuldmægtigen kan derfor forsætte med at varetage den daglige økonomi, også efter at vedkommende har mistet handleevnen på det økonomiske område og ikke længere kan følge med i og kontrollere fuldmægtigens arbejde.

Dette er lovligt, og kommunen har kun grund til at blande sig, hvis der er begrundet mistanke om, at fuldmægtigen ikke varetager personen med demens interesser.

I denne situation kan kommunen anmode om et økonomisk værgemål, hvorefter

fuldmagten herved vil bortfalde.

Hvem kontrollere brugen af fuldmagter?

Fuldmagtsgiver skal selv kontrollere, at fuldmægtigen varetager forholdene, som man selv gerne vil have det. Der er ingen offentlig kontrol med brugen af fuldmagter. Hvis man som fuldmægtig varetager økonomien for en anden person, er det en god idé at udarbejde et regnskab og gemme bilag, så man kan dokumentere, hvad man har foretaget sig, hvis der på et tidspunkt skulle opstå tvivl om det.

Engangsfuldmagt

Skal plejepersonale gå i banken for en borger, bør man altid kun bruge en engangsfuldmagt. Det betyder, at plejepersonale ikke kan varetage bankforhold for demente, der har mistet handleevnen på det økonomiske område, idet vedkommende ikke længere gyldigt kan udstede en engangsfuldmagt. I denne situation må der iværksættes et andet grundlag for den økonomiske varetagelse, f.eks. pensionsadministration eller økonomisk værgemål.

GENERALFULDMAGT

Ved at udstede en generalfuldmagt kan man give en anden person vidtrækkende mulighed for at handle på ens vegne, enten med det samme, eller hvis man en dag ikke længere selv kan tage vare på sine forhold, f.eks. pga. sygdom.

En generalfuldmagt er dermed en form for udstrakt hjælp, hvor personen med demenssygdom i det tidlige stadie selv kan beslutte og sikre hvem, der skal varetage ens forhold, den dag dette ikke længere kan klares selv.

Personen med demens kan også give fuldmægtigen anvisninger på, hvordan ens forhold ønskes at blive varetaget.

Man kan bruge en generalfuldmagt til at sikre område, i så fald er fuldmagten omfattet af aftalelovens regler og brugen heraf for mennesker uden handleevne er anerkendt af domstolene.

Mange bruger også en fremtidsfuldmagt til at sikre varetagelse af de personlige og økonomiske forhold, men det er uvist, hvor vidtrækkende en personlig fremtidsfuldmagt kan være, og der er ingen særlovgivning eller domstolspraksis

herom.

HVEM KAN UDSTEDE EN GENERALFULDMAGT?

Voksne personer med handleevnen i behold kan udstede en generalfuldmagt. Det betyder, at man skal kunne forstå indholdet i fuldmagten og konsekvenserne af at udstede den.

Det er den person, der modtager fuldmagten, der er ansvarlig for, at han handler på baggrund af en gyldigt udstedt generalfuldmagt.

Det er ikke lovligt at presse eller tvinge en person til at udstede en generalfuldmagt.

HVORDAN OPRETTES EN GENERALFULDMAGT?

En generalfuldmagt kan enten oprettes for notaren eller med to vidners underskrift på, at udsteder har sin handleevne i behold på tidspunktet for oprettelsen.

Man kan godt selv formulere sin generalfuldmagt, så den passer til de forhold, man ønsker varetaget, men det anbefales at henvende sig til en advokat og få rådgivning omkring oprettelsen af fuldmagten.

HVORNÅR OPHØRER EN GENERALFULDMAGT?

En generalfuldmagt kan trækkes tilbage, så længe udstederen har handleevnen i behold. Da den oftest oprettes længe før, den skal bruges, er det en god idé løbende at holde øje med, om fuldmagtens indhold nu også svarer til det, man ønsker, og at den eller de personer, der er indsat som fuldmægtige, stadig er den/dem man ønsker, skal varetage forholdene engang i fremtiden.

En generalfuldmagt ophører, hvis man går konkurs, kommer under værgemål og bliver frataget den retlige handleevne eller dør.

Kommer man under værgemål uden at blive frataget den retlige handleevne, kan værgerne trække generalfuldmagten tilbage, hvis den gælder inden for det område, værgerne har fået kompetence til at varetage.

HVEM KONTROLLERER BRUGEN AF GENERALFULDMAGTER?

Der er ingen offentlig kontrol med brugen af generalfuldmagter.

Man kan dog i selve fuldmagten indsætte et krav om, at et regnskab skal godkendes,

f.eks. af andre familiemedlemmer eller en revisor.

Man kan også vælge at indsætte flere personer til sammen at varetage forholdene, så de på den måde kan kontrollere hinanden.

I den situation skal man dog være opmærksom på, at ved frafald af den ene af de personer, der har fuldmagt, kan generalfuldmagten ikke længere bruges.

Varetager man en anden persons forhold på baggrund af en generalfuldmagt, er det altid en god idé at føre regnskab og gemme bilag, så man kan dokumentere, hvad man har foretaget sig, hvis der på et tidspunkt skulle opstå tvivl om det.

GENERALFULDMAGTER PÅ DET PERSONLIGE OMRÅDE

Mange demente inddrager også personlige forhold, når de opretter generalfuldmagter, men da disse fuldmagter ikke er omfattet af en særlig lovgivning, og da de heller ikke er blevet vurderet ved domstolene, er det endnu uvist, hvor vidtrækkende en personlig generalfuldmagt kan være.

I praksis er det meget forskelligt, om myndighederne respekterer en dement persons tilkendegivelser på det personlige område i en generalfuldmagt.

Oftest handler tilkendegivelserne i en personlig generalfuldmagt om, at f.eks. en ægtefælle skal have adgang til at varetage ens interesser overfor kommunen i forbindelse med tilbud efter serviceloven mv.

Er der ingen ægtefælle kan en tilkendegivelse i en generalfuldmagt være med til at hjælpe kommunen i forhold til, hvem personen med demens selv i sin tid har opfattet som sin nærmeste pårørende og ønsket som interessevaretager.

FREMTIDSFULDMAGTER

Virkningerne af en fremtidsfuldmagt svarer som udgangspunkt til de fuldmagter, man kan indgå i dag. En fremtidsfuldmagt er en fuldmagt, som kan sættes i kraft en gang i fremtiden, hvis man bliver syg eller svækket og mister evnen til selv at tage vare på sine økonomiske eller personlige forhold. Man kan give fremtidsfuldmagt til en eller flere personer, som man selv udpeger. Hvis fremtidsfuldmagten bliver sat i kraft, er den eller de personer såkaldte fremtidsfuldmægtige og kan repræsentere den demente og handle på den dementes vegne. Man er selv fuldmagtsgiver. Selv om man opretter fremtidsfuldmagten i dag, vil den først kunne sættes i kraft og virke, hvis man

en dag bliver syg, mentalt svækket m.v. En fremtidsfuldmagt er et privat og selvvalgt alternativt til værgemål. En fremtidsfuldmagt skal oprettes digitalt og efterfølgende vedkendes for en notar. Fuldmagten er først trådt i kraft som gyldig, når det er sket. Det er Familieretshuset beslutning, hvornår den skal træde i kraft. Forinden det kan ske, skal – som hovedregel – en lægeerklæring godtgøre, at fuldmagtsgiveren ikke selv kan varetage sine forhold. Når Familieretshuset har afgjort, at en fremtidsfuldmagt skal sættes i kraft, skal det offentliggøres.

LIVSTESTAMENTE

ET LIVSTESTAMENTE GIVER DEN ENKELTE MULIGHED FOR AT TILKENDEGIVE, OM MAN ØNSKER LÆGELIG BEHANDLING, HVIS MAN PÅ ET TIDSPUNKT ER UAFVENDELIGT DØENDE OG IKKE SELV KAN SIGE JA ELLER NEJ TAK TIL BEHANDLING.

Man har ret til at frabede sig livsforlængende behandling, hvis man er uafvendeligt døende. Lægen skal følge denne tilkendegivelse fra en patient.

Man kan ønske at frabede sig livsforlængende behandling, hvis man ligger hjælpeløs hen uden håb om bedring. Denne tilkendegivelse er kun vejledende for lægen.

Et livstestamente giver ikke mulighed for aktiv dødshjælp.

Et livstestamente oprettes ved at udfylde en formular, der findes på hospitaler, biblioteker, apoteker mv.

Formularen indsendes til livstestamenteregistret. Testamentet kan også oprettes direkte fra www.sundhed.dk. Det koster 50 kr. at få registreret et livstestamente.

PLEJETESTAMENTE

MENNESKER MED DEMENSSYGDOM HAR MULIGHED FOR AT TILKENDEGIVE DERES ØNSKER FOR DEN FREMTIDIGE PLEJE I ET PLEJETESTAMENTE.

Kommunen skal ved tilrettelæggelsen af pleje og omsorg m.v. for en person med demensdiagnose så vidt muligt respektere dennes vejledende tilkendegivelser for fremtiden med hensyn til bolig, pleje og omsorg.

Et plejetestamente kan være et nyttigt redskab for kommunens personale, idet de ad den vej kan få et indblik i personens egne ønsker f.eks. omkring personlige hygiejne, påklædning, fysisk aktivitet mv. Der er ingen formelle krav til oprettelsen af et

plejetestamente, og det skal ikke registreres for at være gyldigt.

ARVETESTAMENTE

EN MYNDIG PERSON KAN VED AT OPRETTE TESTAMENTE BESTEMME, HVEM DER SKAL ARVE HANS EJENDELE VED HANS DØD. FOR AT OPRETTE ET JURIDISK GYLDIGT TESTAMENTE KRÆVER DET, AT TESTATOR HAR HANDLEEVNE I BEHOLD PÅ TIDSPUNKTET FOR TESTAMENTETS OPRETTELSE.

Et skriftligt testamente kan enten påtegnes hos en notar eller af to uvildige vidner. Et nødtestamente kan oprettes på en hvilken som helst måde, men det bortfalder dog efter 3 måneder, hvis der ikke i den periode har været en hindring for at oprette et skriftligt, påtegnet testamente.

Det anbefales at kontakte en familieretsadvokat, hvor man kan få rådgivning om og hjælp til at oprette et testamente med det ønskede indhold.

Værgemål

Værgemål er en offentligt beskikket og kontrolleret interessevaretager for personer, der på grund af nedsat eller manglende handleevne ikke selv kan tage vare på deres økonomiske og/eller personlige forhold. Værgen kan beskikkes, når der er tale om en sygdom, der påvirker personens handleevne, og når der er et behov for værgemålet.

Der findes følgende former for værgemål:

Det skræddersyede værgemål (Værgemålsloven § 5). Hvor personen bevarer sin myndighed, men blot får beskikket en hjælpeperson til at varetage de forhold, som personen ikke selv kan klare. Værgemålet kan beskikkes til varetagelse af økonomiske og/eller personlige forhold helt eller delvis. Anmodning om skræddersyet værgemål sendes til Familieretshuset. Pårørende kan selv søge dette via skema på Familieretshusets hjemmeside.

Værgemål med fratagelse af den retlige handleevne (Værgemålsloven § 6), hvor personen umyndiggøres i økonomiske henseende og mister sin stemmeret. Dette omfatter hele økonomien. Denne form for værgemål kan kun beskikkes, når der er fare for, at omgivelserne vil udnytte personen økonomisk, eller hvis personen

forvalter sin økonomi til skade for sig selv. Anmodning om denne form for værgemål sendes til byretten.

Samværgemål (Værgemålsloven § 7), hvor personen bevarer sin myndighed, men efter egen anmodning får beskikket en hjælpeperson til fælles varetagelse af de økonomiske forhold, der inddrages i samværgemålet. Anmodning om samværgemål sendes til Familieretshuset, og det er altid personen selv, der søger.

Hvem kan anmode om et værgemål?

Personen kan selv anmode om et samværgemål. Herudover kan ægtefælle, samlever, børn, børnebørn, forældre, bedsteforældre eller andre blandt de nærmeste anmode om et værgemål. Er den nærmeste pårørende en god ven eller veninde, kan vedkommende også anmode om et værgemål.

Når det gælder samværgemål, er det kun personen selv, der kan anmode om værgemålet. Endelig kan kommunen, regionen, Familieretshuset og politimesteren anmode om et værgemål.

Denne anmodningskompetence for kommunen kan bl.a. anvendes, hvis kommunes medarbejdere bliver opmærksomme på, at f.eks. familie til en demensramt udnytter vedkommende økonomisk.

Hvis det ikke lige er familien, der er problemet, bør kommunen altid inddrage familien forud for anmodning om værgemål, idet værgebeskikkelsen stadig for mange er et vældigt stort skridt at tage, og for nogen opfatter det ligefrem ydmygende for den demente at få beskikket en værge. Hvis der skal anmodes om et værgemål, kan man downloade et anmodningsskema på: www.familieretshuset.dk

Hvem kan være værge?

Et familiemedlem eller en god ven/veninde kan blive værge, hvis vedkommende har lyst til at påtage sig opgaven. Man kan også få beskikket en fast værge, der er ansat af Familieretshuset, men som oftest betales af personen under værgemål. Endelig kan der beskikkes en advokat, revisor eller lignende fagperson som værge. Dennes honorar betales også oftest af personen under værgemål. Bliver man værge for sin

syge ægtefælle, og er der fælleseje i ægteskabet, bliver man som værge underlagt de almindelige regler om anbringelse og forvaltning af formuen og kontrol med værgen. Dette er ikke tilfældet, hvis en anden end den raske ægtefælle bliver værge idet den raske ægtefælle og værgen sammen skal stå for den fælles økonomi. En medarbejder i kommunen, der har med en demensramt person at gøre, bør ikke også være værge for vedkommende.

Hvem kan kontrollere værgen?

Værge kontrolleres af Familieretshuset. Omfatter værgemålet en formue over 75.000 kr., skal en forvaltningsafdeling administrere den. Det er nøje reguleret, hvordan midler omfattet af et værgemål kan investeres, og værge skal have Familieretshusets godkendelse til at bruge af formuen samt til større dispositioner. Værge har pligt til at føre regnskab over de midler, han administrerer. Der er ingen speciel kontrol med en personlig værge. Hvis en værge ikke varetager interesserne for personen under værgemål, kan enhver henvende sig til Familieretshuset og gøre dem opmærksom på problemet. Familieretshuset har herefter pligt til at undersøge værgens arbejde.

Flytning til plejebolig

Som udgangspunkt kræver flytning til plejebolig et samtykke fra personen selv. Hvis vedkommende, pga. sin demenssygdom, har mistet sin handleevne, og dermed ikke kan give et gyldigt samtykke til flytningen, giver serviceloven følgende muligheder:

Ved manglende evne til at give samtykke:

Borgeren med demens protesterer ikke mod flytningen, men kan pga. demensen ikke give et gyldigt samtykke. Kommunen (herunder demenskonsulenten) kan indstille til at borgeren flyttes. Flytningen skal være påkrævet for at vedkommende kan få den nødvendige hjælp, og det skal være mest hensigtsmæssigt at flytte borgeren for, at vedkommende kan få den optimale omsorg. Der skal foreligge dokumentation fra en speciallæge om, at der er tale om en aldersbetinget og fremadskridende demenssygdom.

Kommunens afgørelse skal godkendes af en personlig værge.

Ved protest:

Borgeren med demens protesterer mod at flytte.

Kommunen udarbejder en indstilling til Familieretshuset. Hvis denne indstillingen godkendes, kan borgeren flyttes mod sin vilje – endda med tvang. Kommunen skal dokumentere, at flytningen er absolut påkrævet, for at borgeren kan få den nødvendige hjælp, og at denne hjælp ikke kan udføres i den hidtidige bolig. Desuden skal det dokumenteres, at borgeren ikke kan overskue konsekvenserne af sine egne handlinger, og udsætter sig selv for at lide væsentlig personskade. Endeligt skal det være uforsvarligt, hvis kommunen ikke sørger for flytning af borgeren.

Kommunen er forpligtet til at sørge for, at borgeren med demens får bistand af den advokat, som kan varetage vedkommendes interesser under sagens behandling.

Hvis der ikke allerede er en værge, skal kommunen anmode om en værge for vedkommende.

Værgen skal varetage de retlige spørgsmål i forbindelse med flytning, som f.eks. indgåelse af lejekontrakt, betaling af depositum, afhændelse af den oprindelige bolig m.v. Familieretshuset skal træffe afgørelsen om flytning senest 2 uger efter modtagelse af den kommunale indstilling.

